

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 1. НОВЕМБАР 1930.

БРОЈ 44

Садржај:

Novosadsko električno d. d. — Novi Sad

„Adriabauxit“ rudarsko i industrijsko d. d. — Zagreb

Stavbena družba d. d. — Ljubljana

Samoborska štedionica d. d. — Samobor

NOVOSADSKO ELEKTRIČNO D. D., NOVI SAD.

Novosadsko električno društvo je preduzeće širokih dimenzija i to ne samo u pogledu na naše domaće prilike, već i po pojmovima zapadno evropskim. Ono ima tri zadatke: pogon novosadskog tramvaja, osvetljenje Novog Sada i elektrifikaciju Vojvodine. Navikli smo, da se nalazi električno osvetljene i pogon tramvaja u rukama opštine, da je dakle komunalno preduzeće i ako se češće dešava da ima i formu akcionarskog društva; u tom je slučaju opština jedini ili bar glavni akcionar, ako slučajno ne učestvuju kao akcionari još kakva druga javno pravna tela. Kod Novosadskog električnog društva stvar je drugačija. Ono je akcionarsko preduzeće, a glavnicu se sva nalazi u privatnim rukama, i privatna je inicijativa odlučujuća. To je veoma važno. Novosadsko električno društvo ima još jedno preimućstvo napram drugim privatnim preduzećima: kao koncesionar Novog Sada, a na osnovu naročitog ugovora sa opštinom ono ima monopol za elektrifikaciju i tramvaj, što je po razvoj i rad preduzeća od ogromnog značenja.

Novosadsko električno d. d. osnovano je 1912. godine i prema tome je u prošloj godini navršilo 18 godinu svog rada. Glavnica je iznosila 4.5 miliona zlatnih kruna, te je pretvorena u 1,125.000 dinara. U 1924. godini povisuje se na 4 miliona a u 1927. godini izvršena je valorizacija. Tom se prilikom povisila glavnica na 22 miliona dinara i to žigosanjem dosadašnjih 80.000 komada dionica sa nominalne vrednosti od 50 dinara na 250 dinara po akciji. Istovremeno izvršena je i nova emisija od 8000 komada novih besplatnih akcija sa nominalnom vrednošću od 250 dinara. Ovo je povišenje glavnice bilo svakako jedan veoma lep poklon starim i novim akcionarima, a to još utoliko više, jer je ova nova glavnica participirala već i na dobiti za 1927. godinu.

Osim električne kalorične centrale u Novom Sadu, tramvajskog uređaja sa linijama od 7150 metara, napravama za osvetljenje Novog Sada, ima preduzeće još i električna postrojenja u Petrovaradinu, Sremskim Karlovcima, Kamenici i Starom i Novom Futogu. U toku poslednjih godina preduzeće je pokazalo ogromnu ekspanziju. 1928. godine stavljena je u pogon jedna nova parna turbina od 2000 konjskih snaga, što je preduzeću omogućilo, da znatno proširi svoj delokrug. Tako je u 1927. godini sklopljen ugovor sa koncesionarem opština Gložan i Čib za liferovanje struje, zbog čega je bio produžen futoški sprovodnik za 27 km. 1928. godine je sklopljen ugovor za davanje struje sa koncesionarem opština Jarak i Temerin, pa je i tu bio izrađen novosadsko-jarački daleko-vod. U toku prošle godine društvo je ušlo u posed i preuzelo koncesione ugovore, koji postoje sa opštinama Petrovac i Kulpin, koje su nakon izgradnje petrovačko-gložanskog dalekovoda bile pri-

kopčane ostaloj mreži. Sem toga preduzeće je u poslednjim godinama znatno proširilo novosadsku sprovodnu mrežu i povećalo naročito industrijsku potrošnju električne struje.

Stanje i finansijski razvoj preduzeća je prima, što u punoj meri potvrđuje upoređenje glavnih bilansnih pozicija za poslednje tri godine (nakon izvršenja valorizacije i povišenja glavnice), koje daju sledeću sliku:

Aktiva	Račun izravnjanja.		
	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Trošak električne centrale	28.937	33.194	38.608
Trošak tramvaja	7.714	7.714	7.714
Nove investicije tramvaja	7	51	51
Stanje blagajne	79	58	91
Vrednosni papiri	114	114	129
Roba i materijal	876	1.075	1.296
Dužnici	6.715	5.624	8.085
Razna aktiva	79	130	218
Razna aktiva tramvaj. odel.	226	196	225
Pasiva			
Glavnica	22.000	22.000	22.000
Specijalni rezervni fond	6.546	6.546	6.546
Rezervni fond tramvaja	19	2.075	2.625
Rezerva na otpis vrednosti	8.650	8.925	11.975
Rezerva za porez	35	—	—
Pensionirani	—	3.150	4.295
Poverioci	1.967	1.926	5.209
Razna pasiva	2.613	324	56
Razna pasiva tramvaja	38	64	70
Dobitak sa prenosom iz ran. god.	1.241	1.509	2.003
Zbir pasive	44.749	48.159	56.420

Veoma je lep i jasan pregled bilansa i vredi napomenuti, da su bilansi u 1928. i 1929. godini još preglednije sastavljeni no ranije. Pada u oči, da se električni tramvaj vodi po zasebnim računima; zbog jasnosti bilansa to je veoma potrebno, jer bi poduzeće moglo u bilans istaviti samo saldo računa tramvaja, kao što je to u ranijoj godini bio slučaj. Investicije društva, koje su još 1927. godine iskazane sa 36.65 miliona, porasle su u 1929. godini na 46.37 miliona dinara. Kako su ove investicije pravljene u razno doba i kako se građevni odnosno izvršni troškovi investicija, preračunavši ih na zlatnu vrednost, razlikuju od svota, koje se nalaze u knjigama odnosno u bilansu, to je

uprava društva, a na želju švajcarskih minoritetnih akcionara, preračunala vrednost investicija na zlatni franak, uzevši u obzir ranije promene vrednosti dinara i tom prilikom našla, da iznose u 1929. godini ukupne investicije 79.58 miliona dinara (1 franak=10.95 dinara) ili za 33% miliona više no što je po knjigama iskazano. To su društvene rezerve.

Iz pasive se vidi, da raspolaže društvo ogromnim sopstvenim finansijskim sredstvima. Glavnica iznosi 22 miliona; društvo raspolaže i velikim rezervama. U 1927. godini ukupno iskazani rezervni fondovi iznose 16.88 miliona, a dve godine docnije, krajem 1929. godine iznosi njihova bilansna vrednost već 27.08 miliona dinara, što znači povećanje za preko 10 miliona dinara. Prema tome iznose sopstvena sredstva u 1929. godini 49.08 miliona zajedno sa stranim sredstvima, koja su prema 1927. i 1928. godini porasla od 1.93 miliona na 5.21 milion, ukupna sredstva preduzeća iznose krajem 1929. godine 54.3 miliona dinara. Od toga otpada 46.37 miliona dinara na investicije, 8.08 miliona na dužnike i 1.29 miliona na robu i materijal. Investicije iznose dakle 94.6% sopstvenih sredstava ili 85.3% svih sredstava, kojim poduzeće raspolaže i to je jedna toliko povoljna razmera da lepša u optšne ne može biti.

Račun gubitka i dobitka za poslednje četiri godine izgleda ovako:

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Opšti izdatci	2.052	1.879	2.305
Troškovi proizv. struje	4.817	3.945	4.141
Održavanje mreže	1.493	1.308	1.377
Porez, kamate, troškovi	2.133	2.106	2.206
Otpisi odnosno dotacije fondu za smanjenje vrednosti uređaja za struju	1.550	3.025	3.050
Poslovni troškovi tramvaja: prometni troškovi	—	4.071	4.094
Dotacije fondu za umanjenje vred.	—	625	550
Dobitak:			
od odeljenja za proizvod struje	1.709	1.941	2.567
manje gubitak od tramvaja	467	432	565
ostane čista dobit	1.241	1.509	2.003
Prihodi			
Prihod potrošene struje	12.270	12.721	14.068
Pristojbe za strujomere	512	622	717
Prihod od kamata i kupona	53	5	5
Razna primanja	850	779	750
Prihodi tramvaja	—	4.265	4.079
Prenos dobitka iz ranije godine	68	76	110
Zbir prihoda	13.755	18.469	19.732

Bruto prihodi povećani su u toku poslednjih godina od 13.75 miliona na 19.73 miliona dinara. Prihodi od potrošene struje i od pristojba za strujomere u stalnom su porastu — odgovarajući ekspanziji poduzeća; ali su u opadanju prihodi od tramvaja, koji su zasebno iskazani u 1928. i 1929. godini. Manji su u 1929. godini skoro za 200 hiljada a iznose 4.08 miliona dinara. Ovo opadanje prihoda tramvaja može se objasniti iz statističkih podataka koje publikuje društvo, i koji ukazuju na to, da je promet putnika na tramvaju u 1929. godini manji no u 1928., da je prema tome prodato manje karata i manje prevalljeno koljskih kilometara nego u 1928. godini.

U rashodima društva vidimo, da su, u vezi sa proširenjem poslova, porasli i opšti izdatci, od 1.88 miliona u 1928. na 2.3 miliona u 1929. godini. Troškovi proizvodnje struje bili su najveći u 1927. godini sa 4.82 miliona dinara; u 1928. oni su smanjeni na 3.94 miliona, a u 1929. godini porasli na 4.15 miliona. Troškovi održavanja mreže malo su porasli prema 1928 godini, ali su sa 1.37 miliona ipak još ispod onih u 1927. godini. Poreze, kamati i ostali troškovi iznose 2.2 miliona te se nalaze u postepenom porastu. Otpisi odnosno dotacije fondu za smanjenje vrednosti uređaja za proizvodnju struje povećani su u 1928. i 1929. godini za skoro 100% i iznose u 1929. godini 3.05 miliona.

Prihodi tramvaja iznose u 1928. god. 4.26 miliona a poslovni troškovi 4.071; prema tome bi dobitak ove grane električnog društva morao iznositi 194 hiljade dinara; zbog otpisa odnosno dotacije fondu za umanjenje vrednosti od 625 hiljada iskazan je gubitak od 432 hiljade; analogna je situacija i u 1929. godini: višak tramvajskih prihoda kao saldo iznosi 15 hiljada, i ako ovaj iznos odbijemo od 550 hiljada, koliko iznosi otpis, onda u 1929. godini dobijemo gubitak od 565 hiljada dinara.

Čista dobit znatno je veća no u ranijim godinama, radi povećanih prihoda od prodaje struje; to je posao koji je mnogo lukrativniji od pogona tramvaja, a naročito je povoljan u pogledu prodaje struje van Novog Sada. Čisti prihod iznosi 2.56 miliona dinara; prema 1927. godini dakle porast od 860 hiljada dinara, a po odbitku gubitka tramvaja (560.000 dinara) iznosi u 1929. godini 2.003.218 dinara prema 1.5 miliona u 1928. i 1.24 miliona u 1927. godini.

Dividenda iznosi 20 dinara na akciju ili 8%, dakle za 2% više no u 1928. i za 3% više od dividende pačene u 1927. god.

Među ostalog, Novosadsko električno d. d. nalazi se u interesnoj sferi švajcarske Swag-holdingkompanije u Cirihi, koja je i minoritetni akcionar.

Uprava Novosadskog električnog društva sastavljena je od sledeće gospode: Dr. Adamović, Francuski, Gulači, Gerber, Kenigšetler, Kovač, Luncer, Mirosavljević, Slavnić, Dr. Stefanović, Dr. Trifković, Dr Ulman; a Nadzorni odbor od gospode: Dr. Badalić Viktor, Erdelji Robert, Majinski Nikola, Patak Bartolomej, Slepčević Milan.

„ADRIABAUXIT“ RUDARSKO I INDUSTRIJSKO D. D. — ZAGREB

Naša država, pogotovo u severnoj Dalmaciji i delovima Hercegovine obiluje bauxitom. Za sada, s obzirom na saobraćajne prilike za eksploataciju u većem stilu dolazi u obzir samo kraj oko Drniša na željezničkoj pruzi Split—Knin.

Još pre rata, a naročito posle rata, bio je osnovan u Dalmaciji veći broj dioničarskih društva sa zadaćom eksploatacije bauxita. Tu su bili „Aluminium“ „Jadranski“ „Primorski“ „Primorsko-Jadranski“ bauxit. Tu opet Kontinentalno bauxitno rudokopno i industrijsko d. d. kao i „Adriabauxit“.

Dalmatinski bauxit ne prerađuje se u zemlji osim minimalnih količina u jednoj kemijskoj tvornici Slovenije. Pretežni dio produkcije izvozi se u inostranstvo. Bilo da se prerađuje u aluminij bilo u bauxitni cement koji radi nekih svojih osobina sve se više upotrebljava.

Naš bauxit ide ponajviše u Nemačku, te parobrodima do Roterdama a onda Rajnom do Ludwighafena gde se prerađuje u tamošnjim visokim pećima. Jedan deo ide u Hamburg. Znatne količine išle su ranije u Sjedinjene države severne Amerike gde su bile prerađene u bauxitni cement. U najnovije vreme izvesne količine bile su čak upućene i u Južnu Afriku.

Izvoz bauxita oscilira od 50 do 100.000 tona. Pred 4—5

godina bio je znatan, zatim je došlo izvesno opadanje, a onda opet porast. Ove godine, s obzirom na opštu krizu čitave industrijske delatnosti a naročito metalurgijske, izgleda, da će izvoz znatno podbaciti.

Adriabauxit d. d. bilo je osnovano 1920. godine. Imalo je u svojim rukama najbolje i najpristupačnije ležište bauxita i bilo je razvilo zamernu delatnost. Međutim je došlo opadanje izvoza a kako društvo nije bilo naročito fundirano i kako je trebalo naći jakog oslona, dotadanji vlasnici morali su predati poduzeće u ruke drugih.

Novi interesent nije niko drugi nego Beočinska tvornica cementa dotično grupa, koja stoji iza Beočinske.

Interesantno je da je mađarski kapital danas u znatnoj meri zainteresiran u našoj industriji bauxita. Kontinentalno bauxitno rudokopno i industrijsko d. d. u Zagrebu spada u interesnu sferu Bauxit-Tresta iz Pešte—Züricha a Adriabauxit je kako rekospo interesna sfera Beočinskog cementa.

Beočinski cement uzeo je učešća u Adriabauxitu u prvom redu radi mogućnosti podizanja tvornice bauxitnog cementa. Nu nije isključena mogućnost da se jednog dana pređe i na dobivanje aluminija. Drugi važan faktor pri fabricaciji aluminija: dovoljno jeftine električne energije, također je tu. Treba samo kapitala i kuraži.

Beočinski cement pre nego se je dao na intenzivniji rad, najprvo je preuzeo da pročisti dosadašnju situaciju. Kako je Adriabauxit imala znatne gubitke koje je trebalo otpisati, dionička glavnica reducirana je od 2 i pol na pola miliona dinara. Dakle jedno kompletno saniranje: otpis gubitaka i nabavka novih sredstava.

Bilanca za dve poslednje godine (posle sanacije) ovako izgleda:

Aktiva	1929	1928
Posed rudokopa	15.417	14.154
Inventar	2.831	2.987
Materijal	366	509
Zalihe bauxita	1.530	856
Dužnici	660	5.197
Blagajna	101	—
Gubitak	879	510
Pasiva		
Glavnica	5.000	5.000
Reserve	14	14
Poverioci	16.467	19.032
Razno	277	169
Reserve za smanjenje investicija	424	—
Ukupna bilanca	22.183	24.216

I posle sanacije poslovne godine svršavaju sa gubitkom. Nu sa time se je i računalo. Jer poduzeće u neku ruku još je u organizaciji. Elektriziran je čitav rad. Zatim dok se je ranije radilo samo na otvorenom, sada su izgrađeni i rovovi. Prema tome je danas moguće raditi i zimi što ranije nije bilo moguće.

Adriabauxitu ili bolje rečeno Beočinskom cementu bilo je za ove dve godine više stalo da utvrdi kolika je količina bauxita, koji bi se mogao privesti eksploataciji, nego sama eksploatacija. Izgleda da su rezultati povoljni. Utvrđeno je da postoje tolike količine koje omogućuju uspešan rad fabričkoj preradi bauxita. Današnja godišnja produkcija iznosi već 100.000 tona a za podizanje jedne veće tvornice računa se na 200.000 tona.

Izgleda da Adriabauxit namerava da u dogledno vreme podigne u Dalmaciji jednu tvornicu bauxitnog cementa. Ta bi tvornica imala doći u Drniš gde se dobiva bauxit, ili u Šibenik gde bi bila luka ukrcaja. Jer se računa gotovo jedino na izvoz, budući da bi potražnja u zemlji bila minimalna.

Za podizanje tvornice aluminija nema mnogo izgleda. Bar ne za sada. Gotovo sva električna energija Dalmacije u rukama je „La Dalmatienne”. Glavni deo produkcije kao i mogućnost povećanja produkcije otpada na Cetinu a ne na Krku. A produkcija sa Cetine za sada ne dolazi u obzir za rudnike Adriabauxita. Međutim nije isključeno, da po izgradnji željezničke pruge Mostar—Split koja bi prelazila preko bogatih naslaga bauxita kod Širokog Brijega, da i „La Dalmatienne”, koja će onda imati na raspolaganju znatne količine električne energije, ne pristupi podizanju tvornice aluminija. Bauxita bi bilo, energije isto tako a ne bi manjkalo ni kapitala. Međutim to je pesma budućnosti.

Za sada je „Adriabauxit” naš glavni ako ne i jedino ozbiljni producent bauxita. On nastoji kako bi forsirao produkciju bilo radi izvoza a bilo radi podizanja tvornice bauxitnog cementa. Ako se poprave opšte privredne prilike Evrope, mi bi za 2—3 godine mogli imati vlastitu tvornicu bauxitnog cementa. A time bi i naša produkcija bauxita dobila novog poleta, jer bi onda i izvoz bauxita bio jači nego što je sada u eri privredne depresije.

STAVBENA DRUŽBA D. D. LJUBLJANA.

Kod licitacija koje su se održavale dne 15. oktobra ove godine za gradnju puteva i željezničkih pruga, opazilo se, da osim jedne jedine iznimke, sve ponude dolaze iz inozemstva. A nije ni čudo. Prvo što se je tu radilo o velikim i skupim građevinama a drugo što je preduzimač sam morao da financira građu. Te licitacije imale su kao glavni uslov da država ne plaća u gotovom nego u višegodišnjim bonovima. Preduzimač mora sam namaknuti sredstva za izvođenje radova. Tek po izvršenim radovima dobiva bonove koje onda eventualno može rediskontirati.

Mi nemamo takovih građevnih poduzeća koja bi mogla poduzeti takove radove. Ne možda što tehnički ne bi bili spremni da izvrše te radove, već što im nedostaju finansijska sredstva. Naime naša građevna poduzeća nisu tako finansijski jaka da bi mogla iz vlastitih sredstava da izvrše velike radove, za koje još u toku radnje ne bi primili bar glavni dio protuvrednosti. Kreditiranje na nekoliko godina ne može da provede ni jedno naše građevno poduzeće. Neka naša građevna poduzeća jačeg kalibra stradala su od toga, što im država nije na vreme plaćala radove koje su ona vršila. Loše iskustvo od pred nekoliko godina deluje još i danas.

U inozemstvu imamo građevnih poduzeća koja raspolazu sa silnim kapitalima. Pored toga takova poduzeća uživaju velike kredite. Prema tome oni mogu poduzimati i radove koji se plaćaju tek nakon nekoliko godina. Bonove koji oni žiriraju lako je eskontirati bez obzira koja ih država izdaje. Za novčane ustanove koje eskontiraju takove bonove, primeran je kredit građevnog poduzeća koje je žiriralo te bonove a ne države ili ustanove koje su ih izdale.

Kod nas imamo veoma malo građevnih poduzeća jačeg kalibra. Pod jači kalibar ne mislimo tehničku spremu nego u prvom redu finansijsku jakost. Radi toga još dugo vremena bićemo primorani da velike javne radove, pogotovu ako se ti imaju vršiti na kredit, predajemo stranim poduzecima. Naravno uz daleko veću cenu nego što bi to za gotovo izvršila domaća građevna poduzeća.

Među naša najveća građevna poduzeća spada van

sumnje Stavbena družba d. d., Ljubljana. Ne možda po visini svoje dioničke glavnice jer ta iznaša samo 1.5 miliona dinara. Ali jako zaleđe u Kreditnom zavodu za trgovinu i industriju omogućuje joj veliku delatnost. Ukupni iznos njene bilance per ultimo decembra 1929. prelazi 51 milion dinara. A kad u bilanci dužnici i poverioci ne bi bili iskazani per saldo nego svaki za sebe, ukupna bilanca iznosila bi ravno 80 miliona dinara. A sa 80 miliona dinara bilancira veoma malo naših akcionarskih društava, ne računajući naravno novčane zavode.

Stavbena družba osnovana je još godine 1873. Posle rata centrala je bila prenela u Beograd očekivajući veliku delatnost kod javnih radova. Ali je tu razočaranje bilo takovo da se je godine 1928. centrala opet vratila u Ljubljanu. Još godine 1922. platila je dividendu od 15%. Zatim dolazi znatna redukcija. Od godine 1925. isplata dividende je obustavljena. Poduzeće je teško dolazilo do protuvrednosti za izvršene radove. Poučena iskustvom u poslednje vreme Stavbena družba nije niti reflektirala na veće javne radove i posvetila se je više privatnoj građevnoj delatnosti.

Stavbena družba pored toga što je graditelj, ona i sama izrađuje znatan dio građevnog materijala. Posедуje ciglane u Vič-u i Zemunu. Do zemunške ciglane došla je preuzetom građevnog poduzeća Josip Heimann, Zemun. U Ljubljani Stavbena družba ima i svoju pilanu. Pored toga ima i stolarsku i mehaničku radionicu.

Bilanca za tri poslednje godine ovako izgleda:

Aktiva	1929.	1928.	1927.
Nekretnine	1.231	2.074	2.558
Inventar	6.878	6.981	7.511
Nedovršene gradnje	41.122	41.271	34.988
Zalihe	852	1.438	4.212
Blagajna	159	75	159
Menice	—	—	1.206
Efekti	625	159	2.081
Gubitak	362	372	362
Pasiva			
Dionička glavnica	1.500	1.500	1.500
Rezerve	1.006	1.006	1.006
Menice	2.500	3.000	3.250
Saldo konto-korenta	46.225	46.867	47.335
Ukupna bilanca	51.232	52.374	53.092

Gubitak od 360—370 hiljada dinara koji se povlači već nekoliko godina mogao bi se lako otpisati iz rezervnog fonda. Nu izgleda da poduzeće ne namerava poduzeti tu operaciju, dok se prilike nisu utoliko promenile, da se može pristupiti i isplati dividende. A za to će biti potrebno da se likvidiraju neki stariji računi.

Poverioci iznosili su koncem 1929. god. 74.7 miliona dinara. To je u razmeri prema vlastitim sredstvima od 2.5 miliona dinara znatan iznos. Možda bi bilo potrebno pristupiti povišenju dioničke glavnice. Stalne investicije, a kod jednog građevnog poduzeća u stalne investicije moramo smatrati i inventar, već iznose skoro 10 miliona. Bar taj iznos morao bi biti pokriven vlastitim sredstvima.

Mi stojimo pred velikim javnim radovima. Pored države i opština danas dolaze u sve veći obzir i banovine. Za izvođenje tih radova potrebna su veća poduzeća. Mi samo možemo izvršiti te radove i ne treba da ih dajemo stranim društvima tek onda, ako se povoljno reši pitanje financiranja tih radova. Može država plaćati i u bonovima, samo je onda potrebno, da se vodi računa o tome, kako bi se ovi bonovi mogli eskontirati. I to

eskontirati uz kamatnjak koji odgovara našim prilikama. Kad bi se to pitanje povoljno rešilo, ne samo što bi se mogli izvršiti znatni javni radovi, nego bi te radove mogla izvršiti domaća poduzeća. U protivnom slučaju sve više i više i u tom pogledu bićemo odvisni od inozemstva.

Poduzeća a la Stavbena družba mogla bi tu zauzeti vodeći položaj samo, kako rekospo, kad bi se povoljno rešilo pitanje financiranja tih radova.

SAMOBORSKA ŠTEDIONICA D. D. — SAMOBOR

Samobor se sve više i više razvija u predgrađe Zagreba. Već je nekoliko decenija, od kako je naime sagrađena uskotračna železnička pruga Zagreb—Podsused—Samobor, da je Samobor postao najposećenije izletišta Zagreba. Nedeljom hiljade i hiljade zagrebačana prave izlete u okolinu Samobora i pune samoborske gostionice. Posle rata mnogi koji rade u Zagrebu stanuju u Samoboru. A kad se jednog dana postojeća željeznica elektrificira, Samobor će postati pravo predgrađe Zagreba.

Danas Samobor već i u industrijskom pogledu važi kao predgrađe Zagreba. Mnoge tvornice koje u Zagrebu imaju svoje urede imaju radionice u Samoboru jer je tamo prvo radna snaga jeftina a drugo opština ide industriji u većoj meri u susret nego što je to slučaj u Zagrebu. Sada kada Samobor dobija i električnu energiju od Udruženih centrala Zagreb—Karlovac, njegova industrijalizacija ići će još bržim tempom. Poteškoća je jedino u tome, što on ne leži na železničkoj pruzi normalnog koloseka pak to otežava dobavu sirovina i ekspediciju gotovih fabrikata.

Možda upravo s obzirom na blizinu Zagreba, Samobor živi u sredenim privrednim prilikama i pokazuje zavidan razvitak.

Novčarstvo Samobora postalo je poznatije u najnovije vreme kad je bilo govora o slomu Pučke štedionice i procesu protiv njenog direktora Josipa Špalja. Taj je proces veoma poučan u pogledu kontrole novčanih zavoda po državnim organima. Oni koji traže koncesioni sistem za osnivanje akcionarskih društava i koji traže kontrolu državnih organa nad radom novčanih zavoda iz procesa Pučke štedionice u Samoboru mogli bi mnogo toga naučiti šta znači takova kontrola. Pučka štedionica nije držala skupštine ni objavljivala bilance nekoliko godina, pa ni trgovački sud ni porezna vlast kao ni delegacija Ministarstva trgovine kod banske uprave nije našla za shodno da vidi šta je na stvari. Da je nadzor bio vršen kako bi moralo biti, slom ovog zavoda ne bi bio zauzeo one dimenzije koje je i zauzeo. I onda bi se i prigodom stečaja ipak našla bar koja aktivna stavka. Ovako se pasiva gomilala.

Pored Pučke štedionice i njenog direktora Josipa Škalja koji će postati školski primer u pogledu poslovanja i nadzora naših akcionarskih društava, Samobor ima i jedan vanredno solidan novčani zavod kojem stoje na čelu ljudi koji nešto i znače u privredi i javnom životu tog naprednog gradića koji se sve više i više razvija u jači industrijski centar.

Samoborska štedionica osnovana je još 1873. Još tri godine pa će slaviti svoju šesdesetogodišnjicu. Malo je kod nas i gradova većeg kalibra nego što je Samobor koji eto već šest decenija imaju svoj vlastiti novčani zavod akcionarskog tipa.

Dionička glavnica Samoborske štedionice iznosi 400.000 dinara. Međutim efektivno uplaćen je samo jedan deo. Povećanje dioničke glavnice sledilo je redovno na taj način da se je iz rezervnog fonda stanoviti iznos prebacio u glavnice a akcionarima izdale nove gratis dionice, ili se je pak povećala nominala postojećih dionica. Unutrašnja vrednost akcionarskog kapitala mnogo je veća nego što je to u bilanci iskazana. Došta je spomenuti da su realiteti, vlasništvo zavoda, iskazani samo sa 45 hiljada dinara iako vrede deset, pa možda i dvadeset puta više.

Bilanca za 4 poslednje godine ovako izgleda:

Aktiva	1929	1928	1927	1926
Hipoteke	57	57	49	12
Menice	2.465	2.282	2.041	2.089
Efekti	224	218	214	214
Realiteti	45	35	41	41
Dužnici	4.148	4.867	4.291	3.567
Blagajna	337	274	266	258
Opština Samobor	1.526	—	—	—
Pasiva				
Dionička glavnica	400	400	400	300
Rezerva	151	135	76	152
Ulošci	6.851	6.931	6.166	5.409
Vjerovnici	9	9	9	60
Dobitak	136	132	135	131
Ukupna bilanca	7.731	7.752	6.919	6.184

Kod aktive pada u oči da su konto-korentna potraživanja dva puta veća nego menice. To znači da zavod radi samo sa probranom klientelom i da menična garancija, radi koje se kod drugih zavoda toliko forsiraju menični krediti, nije ovde potrebna. Samoborska štedionica ima odnos konto-korentnih dužnika i menica kao naši veliki novčani zavodi a ne kao pretežna većina naših provincijalnih zavoda od kojih neki čak do 90% plasiranih iznosa imaju u menicama.

Interesantno je da je Samoborska štedionica mogla pro-

šle godine gradu Samoboru da dade zajam od jednog i pol miliona dinara. Taj je iznos bio potreban radi priključenja na električni dalekovod—Zagreb—Karlovac i lepo je da je grad taj novac našao kod domaćeg zavoda.

Rezervni fond iznosi preko 150 hiljada. Toliko je iznosio i 1927. godine, kad je bilo provedeno povišenje dioničke glavnice od 300 na 400.000 dinara i to prebacivanjem sa rezervnog fonda. Po tome možemo očekivati skoro povišenje glavnice na pola miliona dinara, naravno opet upotrebom rezervnog fonda.

Ulošci su prošle godine nešto popustili. Prvo radi slabijih privrednih prilika uopšte, a drugo što se je već pod kraj godine znalo kako stoji sa Pučkom štedionicom. A propast jednog zavoda ima izvesnog odražaja i na druge zavode makar oni bili i prima primissima. Jedan dio ulagača postane skeptičan prema novčanim zavodima uopšte.

Čisti dobitak iznosi 136 hiljada dinara. Kod dioničke glavnice od 400.000 dinara to je ravno 33%. A kad bi uzeli u obzir da je dobar dio dioničke glavnice nastao prebacivanjem sa rezervnog fonda, ukamaćenje bi bilo još i povoljnije.

A retki su novčani zavodi koji premda se u svom poslovanju drže kamatnjaka koji odgovara prilikama tržišta i kod kojih nema ni govora o nekom lihvarstvu, da mogu polučiti takove rezultate. Po rentabilitetu Samoborska štedionica spada među najbolje novčane zavode u zapadnim krajevima naše države.

Razvitkom Samobora, u prvom redu kao industrijskog mesta prosperitet Samoborske štedionice biće u buduće još i veći.

Adriabauxit rudarsko i industrijalno d. d. u Zagrebu

Račun bilance na dan 31. decembra 1929. godine

Aktiva		Pasiva	
Rudokopni posjed	15,417.064 02	Dionička glavnica	5,000.000 —
Našastar	2,831.475 91	Rezervni fond	14.259 17
Materijal	766.791 71	Pričuva za smanjenje vrijednosti	424.272 14
Zaliha banxita	1,530.218 94	Vjerovnici	16,467.357 72
Blagajna	101.105 92	Razna pasiva	277.908 43
Dužnici	660.688 06		
Gubitak	876.452 90		
	22,183.797 46		22,183.797 46

U P R A V N I O D B O R

N A D Z O R N I O D B O R

Podrinska Zemljoradnička Banka

Loznica

Račun izravnjanja na dan 31. decembra 1929. god.

Aktiva		Pasiva	
Gotovina	241.224 31	Glavnica: 30.000 komada akcija à Din. 100.—	3,000.000 —
Menice	2,731.656 —	Fondovi	649.108 05
Dužnici: po tekućim računima .	1,747.176 50	Penzioni fond bančinih činovnika	32.150 91
Nameštaj:		Ulozi na štednju	2,028.975 —
bančine kase i nameštaj . . .	47.700 —	Poverioci	650.359 13
nameštaj Hotela Bosne . . .	15.000 —	Reeskont	705.000 —
Vrednosti rezervnog fonda:		Nopodignuta dividenda	1.845 —
u državnim hartijama od vredn.	899.545 —	Prenosna kamata	94.724 —
Kaucije	140.000 —	Polagači kaucija	140.000 —
Ostave	345.500 —	Polagači ostava	345 500 —
Supergarancije	1,500.300 —	Polagači supergarancija	1,500.300 —
Pokriće po tekućim računima .	1,971.093 90	Polagači pokrića po tekuć. račun.	1,971.093 90
		Tantijema	70.140 72
		Dividenda: na 30.000 komada akcija à Din. 15.—	450.000 —
	11,639.195 71		11,639.195 71

Račun gubitka i dobitka na dan 31. dec. 1929. god.

Gubitak		Dobitak	
Kamata: na uloge, tekuće račune i reeskont	353 573 03	Kamata: od menica i tek. računa	917.117 38
Poreza i prirezi	144.593 90	Provizija	543.976 —
Trošak: režijski troškovi i dr. .	102.269 99	Naplaćena nenaplativa potraživ.	97.650 —
Nenaplativa potraživanja u 1929. god. po menicama (84 komada)	198.580 —		
Plate	152.900 —		
Stanarina	12.000 —		
Otpisi	10.320 —		
Dotacije:			
10 odsto stalnom rezerv. fondu	58.520 68		
1 odsto penz. fondu činovn.	5.845 06		
12 odsto tantijeme Upravnom i Nadzornom Odboru i činov.	70.140 72		
Čista dobit: za podelu akcionarima	450.000 —		
	1,558.743 38		1,558.743 38

U P R A V N I O D B O R

N A D Z O R N I O D B O R